

SURİYE’DE 2011 SONRASINDA MİLİTAN-SELEFİ HAREKETLER VE HTŞ’NİN DÖNÜŞÜMÜ

SALEH AL-HAMAWI

GİRİŞ

Suriye devrimi, 18 Mart 2011’de barış-çıl göstericilere karşı rejimin aşırı güç kullanmasıyla başladı. Binlerce göstericinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan rejim saldırılarına karşı 2011 Mayıs ayında, bulundukları bölgeleri korumak için Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kuruldu. Bu ordunun

bişenleri, herhangi bir ideolojik yönelime girmeden politik talepler üzerinde ittifak ettiler. Bu aşamaya kadar Suriye’de herhangi bir silahlı militan-selefi hareketi söz konusu değildi. Suriye devriminin başlamasından yalnızca birkaç hafta sonra Saydnaya Hapishanesi’nden 279 kişilik bir grup serbest bırakıldı. Bu kişilerden bir kısmı cihadi bir kısmı da ilmi selefilerden oluşuyordu. Bu süreçte

Muhalif Ahraru's Şam'a bağlı birliklerin Cebel Ekrad bölgesinden gerçekleştirdiği top saldırısı.

serbest bırakılanlar arasında en dikkat çeken isimlerin içinde, ileride ilmi selefi referanslara sahip "İslam Ordusu" adlı örgütün başına geçecek olan Şeyh Zehran Alluş ve yine ileride Ahraru's-Şam'ın emiri ve lideri olacak Ebu Abdullah el-Hamavi yer alıyordu.

Rejimin bu serbest bırakma hamlesine ilişkin iki iddia söz konusudur. İlk iddiaya göre Suriye rejimi bu hamlesi ile "devrim" hareketlerini radikalleştirmeyi amaçlamıştır. İkinci iddiaya göre ise rejim, göstericilerin baskısıyla aldığı tutukluluk süresinin dörtte üçünü düşürme kanunu sebebiyle böyle bir adım atmak durumunda kalmıştır. Her ne kadar ilk neden çok fazla gündeme getirilse de Tunus, Mısır ve Libya'da patlak veren halk hareketlerinden sonra Suriye'deki tutuklu aileleri de İçişleri Bakanlığının önünde toplanarak rejimden, tutukluların serbest

birakılmasını istemişti. Rejim de, bu kararla gösterilerin önünü kesmeyi ve üzerindeki baskıyı hafifletmeyi planlamış olabilirdi. İkinci iddiayı destekleyen bir diğer veri, rejimin cihatçı örgüt kurabilecek kapasitede olan liderleri hapisten çıkarmamış olmasıdır. Söz konusu liderler, bahsi geçen kanundan faydalanamamış ve hapisanede kalmaya devam etmiştir.

SURİYE'DE 2011 SONRASINDA MİLİTAN-SELEFİ ÖRGÜTLERİN KURULMASI

Saydnaya Hapishanesi'nden çıkan militan-selefi gençler veya dışarıda olup bu düşünceye eğilimi olan kişiler, rejimle silah dışında hiçbir yöntemle başa çıkamayacaklarını ve barışçıl gösterilerin hiçbir işe yaramayacağını düşünüyordu. Ancak bu kesim,

silaha ilk başvuran taraf olmak istemedi ve ÖSO'nun silahlı direnişe geçmesini bekledi. 2011 yılı Haziran ayında Sarakib, al-Gab ve Maarratü'n-Numan gibi bölgelerde yerel küçük örgütlerin birleşmesiyle militan-seleflerin en önde gelen örgütü olarak Ahraru's-Şam, kasım ayı içinde kuruluşunu ilan etti. Aynı dönemlerde el-Kaide'nin Suriye kolu olarak en-Nusra Cephesi kuruluş çalışmaları na başladı ve 2011 yılının aralık ayında örgütün kuruluşu ilan edildi.

Ahraru's-Şam ve en-Nusra Cephesi'ni kuran gençler, benzer görüşte oldukları için birbirlerini Saydnaya Hapishanesi'nden ya da dışarıdan tanımaktaydılar. İki tarafın önde gelenleri bu örgütlerin kuruluşu ilan edilmeden önce temas hâlindeydiler. En-Nusra Cephesi kurucusu Ebu Muhammed el-Cevlani, Ahraru's-Şam lideri Ebu Abdullah el-Hamawi'ye birkaç mektup göndererek iki örgütü bir araya getirip tek cephe olarak deklarasyon yayımlama niyetini bildirdi. Ancak bu teklif, üç ana anlaşmazlık konusu sebebiyle Ebu el-Hamawi tarafından reddedildi. İlk olarak Ahraru's-Şam liderliği, meşruiyetine büyük zarar vereceğini düşündüğü için el-Kaide'ye tam ve kalıcı olarak katılmak istemiyordu. Ahraru's-Şam ayrıca devrimin el-Kaide örgü-

tünün varlığı nedeniyle zarar göreceğini düşünüyordu. İkinci neden olarak Ahraru's-Şam, el-Kaide'nin Irak kolunun Iraklı gruplara karşı büyük hatalar yaptığını gördüğü için aynı hataların Suriye'de de tekrarlanmasından korkuyordu. Son olarak, Ahraru's-Şam kendi örgüt liderlerinin çekirdek kadroyu oluşturduğu ve diğer devrimci güçlerin katılım sağladığı bir grup kurmak istemişti. Bu durum, sadece kendi seçkin zümresine bağlı örgütsel yapıyla el-Kaide'nin metodolojisine ters bir durum oluşturuyordu. Ebu Abdullah el-Hamawi bu anlaşmazlıklara bağlı olarak en-Nusra Cephesi liderliğine "Rejimin düşmesi için her alanda iş birliği yapılabileceği ancak birleşmenin mümkün olmadığı" mesajını iletti.

AHRARU'S-ŞAM'IN KURULUŞ İDEOLOJİSİ

Ahraru's-Şam, kuruluş aşamasında militan-selefi düşüncesini aşağıda sıralanacak istisnalar dışında kabul etmekteydi. Ahraru's-Şam "biat" mefhumunu bir vacip olarak değil bir sünnet olarak görmekteydi. İkinci fark ise bayrak konusuydu. Ahraru's-Şam, bayrağın görüşlerin ilan edilmesi ve açıklanması için gerekli olduğuna inanmasa da üstü kapalı şekilde kullanılmasını uygun bulmakta ve rejimin düşmesi hedefinin ilan edilmesini ye-

2012 yılının sonlarına doğru 12 bini aşan sayıda Ahraru's-Şam militanının yarısından fazlası militan-selefiligi benimser hâle gelmişti. Diğer yarısı ise kısmi olarak militan-selefiligi kabul etse de bunu sabit bir akide hâline getirmemişti.

Suriye'de rejim karşıtı gruplar arasında çatışma.

terli görmekteydi. Ahraru's-Şam intihar eylemlerini de reddetmekteydi. Ahraru's-Şam "bu yöntemi caiz görmediği için değil, bu eylemlerin ifsada sebep olduğunu düşündüğü" için karşı çıkıyordu. Zira bu eylemler el-Kaide ve benzeri örgütlerle anılmakta ve onlara yakınlık kurulmasına neden olmaktaydı. Ahraru's-Şam bu ayrışma noktaları dışında, el-Kaide'nin kabul ettiği düşünce, ulusal devrimci yapılanma ve genel olarak devrimin kurumları hususunda aynı temelleri paylaşmaktaydı. Yine Ahraru's-Şam, ÖSO'nun bayrağını gayrimişru olarak görmüş ve rejimi devirmenin tek yolunun "cihat" olduğunu kabul etmişti. Ahraru's-Şam, cihadın amacının da "şeriatı tahkim etmek ve Allah'ın yeryüzündeki otoritesini güçlendirmek" olduğunu düşünmekteydi.

Ahraru's-Şam tarafından benimsenen ve örgüte katılma kurallarının esnek olduğu ör-

gütsel metot ve elitlerin tekelinde olmayan yönetsel yaklaşım sebebiyle çoğunluğu kırsalda örgütlenmiş olan birçok ÖSO bileşeni, Ahraru's-Şam'a katıldı. Bu katılanların tamamı sıradan insanlardan oluşmaktaydı. Ancak Ahraru's-Şam'ın kamplarında yoğun olarak militan-selefililiğin şer'i müfredatı ve tevhit-ile ilgili kitaplar okunuyordu. Fıkhi ve eğitsel derslere ek olarak az da olsa akidevi dersler görmüş olmak, Ahraru's-Şam merkezlerindeki sıradan gençlerin zaman içinde militan-selefililiği benimsemesine, kendi akrabaları ve tanıdıklarına da bu fikri aktarmaları yoluyla yayılmasına sebep oldu. 2012 yılının sonlarına doğru 12 bini aşan sayıda Ahraru's-Şam militanının yarısından fazlası militan-selefililiği benimser hâle gelmişti. Diğer yarısı ise kısmi olarak militan-selefililiği kabul etse de bunu sabit bir akide hâline getirmemişti.

AHRARU'S-ŞAM'IN FİKİRSEL DÖNÜŞÜMÜ

Ahraru's-Şam liderleri yükselen "ümme tahayyülü" sebebiyle İslami düşüncedeki düşünür ve araştırmacılar ile bir dizi toplantılar yaptı. Bu toplantılarda Körfez ülkelerinden Hakem el- Mutairi, Libya'dan Ebu Munzir el-Sa'edi ve ABD'ye karşı cihat eden Iraklı İslami grupların temsilcileri, Mısırlı İslami Cemaat liderleri ve selefi alimler ile bir araya geldi. Ahraru's-Şam, bu grup ve cemaatlerin kanaat önderlerinin fikirlerinden etkilendi ve bu toplantılar neticesinde Ahraru's-Şam'ın militan-selefi ideolojisinde kırılmalar, kuruluş doktriniyle uyuşmayan yeni fikirler ortaya çıktı. Bu değişimler arasında, "İslam dışı devletler de dâhil olmak üzere herhangi bir devletten finansal ve lojistik yardım kabul etmek ve Suriye Ulusal Koalisyonu kontrolündeki bölgelerde kurulmuş olan askerî konseylere katılmak" yer alıyordu.

2013 yılındaki bu fikrî değişimler, nihai vizyon tam anlamıyla netleşene kadar örgüt içindeki seçkinler arasında sürüşmelere sebep oldu. Ahraru's-Şam 2014 yılında, militan-selefi yaklaşımın terk edilmesi anlamına gelen "Devrim Andı"nın ilanı ile vizyonunu tam anlamıyla netleştirdi. Örgütün

kabul ettiği başlıca değişimler şu şekildeydi:

- Rejim düştükten sonra diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi seçimlere girerek İslami bir parlamentoya sahip olmayı kabul etmek.
- Şeriatın tahkim yönünü geleneksel çerçevede terk ederek anayasada şer'i kanunların konulmasını kabul etmek.

EN-NUSRA CEPHESİ VE YENİ YAKLAŞIM

En-Nusra Cephesi, militan-selefilik ideolojisi üzerine kurulan ve 2004'ten 2011'e kadar varlık gösteren "Irak İslam Devleti" adlı örgüt ile aynı stratejik yaklaşıma sahipti. Ancak Ebu Muhammed el-Cevlani liderliğindeki cephe, ciddi tartışmalar sonrasında "Irak İslam Devleti"nin yaptığı beş hatayı tekrarlamama kararı aldı:

- Suriye'nin içinde bulunduğu şartlar sebebiyle EL-Kaide'ye bağlılığını en az on yıl boyunca ilan etmeme.
- Sivillerin ölmemesi için rejim bölgelerinde ve şehirlerde patlayıcı yüklü araç eylemlerinden ve bomba düşeme eylemlerinden kaçınmak.
- Özgürleştirilen bölgelerde sivillere ve yönetime mü-

Nusra Cephesi her ne kadar Irak İslam Devleti'nin hatalarını yapmamak üzere yola çıksa da süreç içinde söz konusu hataların çoğunu tekrarladı. Cephe, Şam'da askerî binalar ve İçişleri Bakanlığı binası gibi yerlere saldırılar düzenledi, Halep ve Hama'da birçok karakola saldırı gerçekleştirdi ve Halep'te rejimin 111. Askerî Tugayı ve Tana'daki füze taburu gibi askerî yerleşkeleri ele geçirdi.

dahale etmemek ve idareyi bölge halkına bırakmak.

- Önemli pozisyonlarda yabancı savaşçıların öne çıkmasını engellemek ve bölge halkıyla sürtüşmelerine engel olmak.
- Suriye'deki hiçbir grupla silahlı çatışmaya girmemek.

En-Nusra Cephesi bu şartlar çerçevesinde kurulduğunda yalnızca 25 üyeye sahipti. Onlar da başlıca şehirlerin emirlerinden oluşmaktaydı. Her bir emirin yanında da tamamı militan-selefi düşünceye inanan ve çoğunluğu Saydnaya Hapishanesi'nden çıkmış 5-6 örgüt üyesi bulunmaktaydı. En-Nusra Cephesi üç düzeyde savaşçı kabul yöntemi benimsedi. Birincisi militan-selefilik düşüncesine sahip olan ve daha önce cihat veya hapishane tecrübesi olanlardı. İkinci seviyede militan-selefilik düşüncesine sahip olanlar kabul edildi. Üçüncü olarak da genel olarak selefilik eğilimi olanlar örgüte alındı. Ancak örgüt kurulduktan ve etki alanını genişlettikten sonra üye kabul etmede dördüncü bir seviye oluşturuldu ve bu seviyeye ideolojik olarak bu cephenin hassasiyetlerini algılama yetisi olan sıradan insanlar dâhil edildi. Beşinci seviye olarak da en-Nusra Cephesi'ne biat etmese de destekleyenler kabul edildi. Bu destekçiler, rejime karşı en-Nusra Cephesi'ne yardım etti.

Nusra Cephesi her ne kadar Irak İslam Devleti'nin hatalarını yapmamak üzere yola çıksa da süreç içinde söz konusu hataların çoğunu tekrarlardı. Cephe, Şam'da askerî binalar ve İçişleri Bakanlığı binası gibi yerlere saldırılar düzenledi, Halep ve Hama'da birçok karakola saldırı gerçekleştirdi ve Halep'te rejimin 111. Askerî Tugayı ve Tana'daki füze taburu gibi askerî yerleşkeleri ele ge-

çirdi. Diğer yandan, en-Nusra Cephesi ezici askerî operasyonel gücü ve sivillerin işlerine karışmak, ganimetlere el koymak gibi şeylerden uzak durması suretiyle popülerite kazandı. Ancak örgütün dikkat çeken yükselişi ABD'nin en-Nusra Cephesi'ni terör listesine almasına sebep oldu ve bu süreçte "Hepimiz en-Nusra Cephesiyiz" sloganı altında cuma gösterileri yapıldı. O dönemde, Ulusal Koalisyon Başkanı George Sabra ve Suriye Devrimi Muhalefet Güçleri Koalisyonu Başkanı Muaz el-Hatip gibi birçok kişi, ABD'nin en-Nusra Cephesi'ni terör listesine alma kararına tepki gösterdi ve örgütü şu sözlerle savundu: "Bu cephe, Suriye'de rejimi devirmek için savaşan yerel bir hiziptir. Cephenin üyeleri olgun ve hassas bir politika izlemekte ve kendini el-Kaide'nin bir kolu olarak tanımlamaktan kaçınmaktadır. Ayrıca, yabancı savaşçı ithal etmemekte ve sivillerin işlerine müdahalede bulunmamaktadır."

EN-NUSRA CEPHESİ'NİN 2013 YILINA KADAR SURİYE'DE MİLİTAN-SELEFİLİĞİN YAYILMASINA ETKİSİ

2012 yılı ortalarına gelindiğinde, en-Nusra Cephesi sahada etkili bir askerî güç hâline geldi ve gitgide daha fazla militana ihtiyaç duymaya başladı. Bu bağlamda belirli bir ideolojiye sahip olmayan, halka yakın bazı unsurları bünyesine almak suretiyle bu ihtiyacı gidermeye başladı. Ancak en-Nusra Cephesi, bu unsurları bünyesine katmadan önce, onlara askerî kamplarda militan-selefilik düşüncesi ile ilgili eğitimler verdi. En-Nusra Cephesi'nin bünyesine katmak için eğittiği bu unsurlar, kamplardan militan-selefi olarak çıktılar. Ancak cephenin uyguladığı katılım kriterleri sebebiyle bu savaşçıların sayısı 2013'ten 2014'e kadarki süreçte yalnızca 1.000 kişiyle sınırlı kaldı.

Ahraruş Şam ve Heyet Tahrir uş-Şam arasında çatışma.

En-Nusra Cephesi'nin içinden çıktığı Irak İslam Devleti (İİD) adlı örgüt ile yaşadığı sorunlar ideolojik değil bilakis idari ve yönetsel anlaşmazlıklardan kaynaklanıyordu. 2012 yılı bitiminde İİD tarafından gönderilen emirler ve Suriyeli en-Nusra Cephesi kadroları arasında özelde Halep-Deyr ez-Zor genelinde tüm hâkimiyet alanları üzerindeki nüfuz konusunda ayrışma yaşandı. İİD bu anlaşmazlıkların etkisiyle, en-Nusra Cephesi'ni denetlemek üzere Ebu Sehib kod adlı Ebu Ali el-Anbari'yi, el-Cevlani'den daha yetkili bir şekilde Suriye'ye gönderdi. Bir yandan el-Cevlani ve el-Anbari arasındaki bu ihtilaflar diğer yandan komutan Hacı Bekir ve Halep emir yardımcısı ile Suriyelilerin, Halep komutanlığı arasındaki sorunlar giderilmeye çalışıldı. Bütün bu ihtilafları çözme girişimleri başarısız oldu ve en-Nusra Cephesi, IŞİD'in atadığı Ebu Ali el-Anbari yönetimindeki frak-

siyon ile el-Cevlani'nin yönetimindeki Suriyeliler fraksiyonu arasında bölündü. 2013 yılında bu anlaşmazlıkların çözülmesi için İİD lideri Bağdadi'nin bulunduğu bir toplantıda müzakere gerçekleştirilip kararlar alındı. En-Nusra Cephesi ile bu cepheyi yönetmek isteyen İİD arasındaki sorunlar tek bir temel mesele üzerinde yoğunlaşıyordu. Bu da en-Nusra Cephesi'nin İİD'den koparak el-Kaide liderliğine bağlanmasıydı. İİD bu nedenle en-Nusra içinde her bölgede görev alacak emir yardımcılarının oluşan Iraklı kadrolar oluşturmak durumunda kaldı.

İİD, bu endişelerin bir sonucu olarak, el-Cevlani'yi engellemek için hamle yaptı ve 9 Nisan 2013 tarihinde Bağdadi'nin ses kaydıyla Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)'ni ilan ederek el-Cevlani'ye karşı emri vaki gerçekleştirdi. Bu emri vakinin bir gün sonrasında el-Cevlani de bir açıklama yaparak bu birleş-

En-Nusra Cephesi örgütlenme çalışmalarına yönelerek dağılan safları bir araya getirmeye ve IŞİD'e teori ve pratikte cevap vererek hâkimiyet alanını korumaya çalıştı. Ancak en-Nusra bu süreçte militan-selefi kimliğinden ciddi şekilde uzaklaştı.

meyi reddetti ve el-Zevahiri'ye biatını ilan etti. Ancak en-Nusra Cephesi ve IŞİD arasında ideolojik herhangi bir uyumsuzluk bulunmuyordu. IŞİD, en-Nusra Cephesi'nin kurtarılmış bölgelerde sınır uygulaması yapmamasına ya da Ahraru's-Şam ve diğer örgütlerle iş birliğine gitmesine itiraz etmiyordu. El-Cevlani bunu El-Cezire kanalında Tayseer Allouni'ye verdiği röportajda vurgulamış ve IŞİD ile en-Nusra arasındaki sorunları "aile içi" olarak tanımlamıştı.

IŞİD ile arasında bu anlaşmazlıklar baş gösterdiğinde en-Nusra Cephesi'nin üye sayısı bin iki yüzü yabancı militan olmak üzere yaklaşık 3 bindi. El-Cevlani'nin Zevahiri'den cevap beklediğini açıklamasından sonra üyelerin %80'i IŞİD'e bağlılıklarını duyurdu. Zevahiri'nin en-Nusra Cephesi'yle ilgili olumlu cevabıyla ayrılan %80'inin yalnızca %50'si tekrar en-Nusra Cephesi'ne döndü. Bu durum bağların kopmasına ve IŞİD'in en-Nusra Cephesi üstlerine yönelik askerî operasyonlar yapmasına sebep oldu. IŞİD bu saldırılarını "en-Nusra Cephesi, İİD'ye bağlı bir şube olduğu için bütün mal, cephan ve askerî üsleri IŞİD'e aittir" argümanı ile meşrulaştırıyordu.

IŞİD, bu operasyonlar sonucunda Halep ve İdlib'te birçok en-Nusra kampını ele geçirdi.

En-Nusra Cephesi bu saldırılar karşısında herhangi bir direniş kararı almadı ancak böyle bir karar alınsaydı bile hiçbir en-Nusra üyesi, IŞİD'e karşı silah kullanmayı kabul etmeyecekti. Çünkü bu olaylardan henüz birkaç gün öncesine kadar iki örgütün üyeleri rejime karşı savaşta "kardeşlik" anlayışıyla hareket ediyor ve hatta aynı siperleri ve karargâhları kullanıyordu.

IŞİD VE EN-NUSRA CEPHESİ ARASINDAKİ İHTİLAFIN SURIYE'DE MİLİTAN-SELEFİLİĞE ETKİSİ

IŞİD ve en-Nusra Cephesi arasındaki anlaşmazlıklar Suriyeli militan-seleflerin düşünsel temellerinin zayıflamasına yol açtı. Bu kapsamda, "emiri dinleme ve itaat etme, anlaşmazlık durumunda şeriata başvurma ve biat" gibi temel şartlar zarar gördü. Böylece Suriye'deki militan-seleflerin gözünde bu kavramların önemi azaldı ve temel şer'i metinleri yorumlamada ayrışmalar başladı. IŞİD, bu süreçte en-Nusra Cephesi liderlerini "dalalet ve hatta küfür" ile suçladı. Diğer yandan, en-Nusra Cephesi liderleri de IŞİD liderlerini "aşırılık ve haricilik" ile itham etmeye başladı. Karşılıklı ithamlar iki örgütün yönetici tabakasından başlayarak zamanla alt kesi-

me yayıldı. Bu durum sebebiyle, en-Nusra Cephesi lider ve kurucuları IŞİD tarafından yöneltilen suçlamaları reddetmek adına fikrî referanslar kullanma yoluna gitti. En-Nusra bu açıdan ana retorikini "biat, emirliğin ilanı, şeriatın uygulanması, devrimci yapıların tekfir edilmesi" üzerine kurdu.

En-Nusra Cephesi örgütlenme çalışmalarına yönelerek dağılan safları bir araya getirmeye ve IŞİD'e teori ve pratikte cevap vererek hâkimiyet alanını korumaya çalıştı. Ancak en-Nusra bu süreçte militan-selefi kimliğinden ciddi şekilde uzaklaştı. Bu arada en-Nusra Cephesi'nin yönetim kademesinde, militan-seleflilik çerçevesine aykırı bir şekilde özellikle "tekfir" ve "hâkimiyet" gibi kavramlar konusunda önemli fikrî değişimler gözlemlendi. Ancak bütün üyelerin kolaylıkla kabul edebileceği, ikna olunabilir, net ve bütüncül bir yöntemden bahsetmek mümkün değildi. Zaten bu fikrî referansların gözden geçirilmesi meselesi, ciddi ve sağlam dayanaklı olmaktan çok Ebu Maria el-Kahtani, Dr. Mazhar el-Veys, Ebu Süleyman el-Ustirali ve Salih el-Hamawi gibi en-Nusra Cephesi üst düzey komutanlarının IŞİD'e verdiği bireysel tepkilerden ibaretti. En-Nusra Cephesi'nin bu yaşadıkları, aslında Ahraru's-Şam ile yaşadıklarına benziyordu. Çünkü alt kesimdeki üyelerin bağlılık gösterdiği militan-seleflilik kurallarıyla fikrî değişimler geçiren üst tabaka arasındaki makas gitgide büyüyordu. Bu sebeple üst tabakadaki değişim, birçok militanın örgütten ayrılıp IŞİD'e katılacağı korkusu sebebiyle alt tabakadan gizlendi.

NUSRA CEPHESİ VE "HİLAFET"İN DUYURULMASI

IŞİD, en-Nusra Cephesi ve ÖSO ile yaşadığı şiddetli çatışmalardan sonra Rakka ve Deyr ez-Zor'u ele geçirdikten sonra 2014'ün

Ramazan ayında "hilafet" ilan etti. IŞİD'in aşırılıkçı anlayışla da olsa hilafeti ilan etmesinin ardından örgüt medyasının "muzaffer yönetici" mefhumu çerçevesinde yaptığı yayınlar en-Nusra üyelerinin kafasını karıştırdı. Bu da en-Nusra Cephesi'nden IŞİD'e günlük tahminen 70-80 kişinin kaymasına sebep oldu. Bu kopuşların en-Nusra'nın sonunu getireceğini gören el-Cevlani, en-Nusra'dan ayrılmaya karar veren üyeleri vazgeçirmek için hemen sesli bir mesajla "İslami emirlik ve şeriat" yönetimi ilan etti.

El-Cevlani, bu kararı alarak militanlarının IŞİD'e kaymasını önlemeyi başardı ancak yargının rolü, zekât toplamak, siviller üzerinde şeriat yasalarını uygulamak ve bazı şer'i hükümlerin sınırlarını belirlemek gibi ciddi zorluklar ortaya çıktı. Bu durum en-Nusra'nın diğer örgütlerle olan ilişkilerine de zarar vermeye başladı. En-Nusra'nın ilk karşı karşıya geldiği örgüt Suriye Devrimci Cephesi oldu. En-Nusra daha sonrasında "kendisini tehdit ettikleri, ABD desteği aldıkları ve fesat çıkardıkları" iddiasıyla Hazm Hareketi dâhil 12 farklı grup ile çatışmaya girdi. En-Nusra Cephesi "bu örgütlerin hâkimiyet alanlarını ellerinden alarak bu bölgelerde şeriat uygulamayı kendilerine görev edindiklerini" söylüyordu.

En-Nusra Cephesi'nin İslam emirliği ilan etmesi, bazı şer'i kuralları uygulaması ve şeriat mahkemelerinin kurulması aslında fikrî dönüşümünün radikalleşme yönünde olmasından ziyade örgüt üyelerinin IŞİD'e kaymasını önlemek için gerçekleşmişti. Oysa en-Nusra liderleri, "dar-ul harp"te şer'i hükümlerin uygulanmasının zorunluluk olmadığını düşünen ve diğer İslami ortak bir hedef olan rejimin düşürülmesi hususunda iş birliği yapmayı benimsemiş kimselerden oluşuyordu. Ancak son kertede üst düzey yöneticilere göre, üyelerini örgüt içinde tutmak için

Cund El-Aksa'nın ortadan kalkması ve IŞİD'in sahadan büyük oranda çekilmesiyle sahada HTŞ'ye karşı gerçek anlamda bir rakip kalmadı. HTŞ unsurlarının örgütten ayrılıp gidebileceği ciddi bir alternatifleri olmadığı için liderler, örgütsel ve fikrî değişimler hususunda daha cesaretli davranabildi.

Irak ve Şam İslam Devleti.

başka seçenekleri yoktu. Zira gerçek fikirlerin açıklanması, üyelerin kitlesel kopuşu ve nihai olarak örgütün yok olması anlamına gelebilirdi. en-Nusra Cephesi, IŞİD tehdidi sebebiyle 2017 yılına kadar bu şekilde yoluna devam etti.

EN-NUSRA CEPHE'Sİ'NİN EL-KAİDE'DEN AYRILMASI

En-Nusra Cephesi, Suriye'deki diğer muhalif grupların kendisiyle el-Kaide bağı sebebiyle birleşmekten kaçındığını bildiği için 2014 yılında bu örgütle olan bağı koparması gerektiğine ikna olmuştu. Ancak bu hamle IŞİD'in çökertilmesinden önce yapılsaydı, örgüt üyelerinin %70'i IŞİD'e katılabilirdi. Çünkü militanların belli bir kısmı en-Nusra'yı el-Kaide'nin Suriye kolu kabul ettiği için örgüte katılmıştı.

IŞİD düşüşe geçip, geri çekilmeye başladığında en-Nusra Cephesi kurtarılmış bölgelerin büyük kısmını hâkimiyeti altına aldı ancak bu süreçte el-Kaide ile olan bağlarını tek taraflı olarak koparma kararını almadı. Ancak Zevahiri'nin, Ebu el-Kheyr el-Misri'nin ayrılması sürecinde yayınladığı konuşmasında el-Kaide'den ayrılmak ve diğer Suriyeli gruplarla birleşmek isteyenlere kapı aralaması en-Nusra Cephesi'ni umutlandırdı. Fakat sonuçta ayrılma 28 Temmuz 2016 tarihinde anlaşmalı olmaktan ziyade tek taraflı olarak gerçekleşti ve Zevahiri karara tepkisini dile getirdi. Bu ayrılma kararının tek taraflı olduğunu bilen en-Nusra Cephesi üyelerinden Ebu Hatice el-Ürdüni, Ebu Celibib, Sami el-Uraydi, Ebu Himam el-Suri gibi önde gelen isimler en-Nusra Cephesi'nden ayrılma kararı aldı. En-Nusra Cephesi, el-Kaide'den ayrıldıktan

sonra adını "Feth-üş-Şam Cephesi" olarak değiştirdi ve sonrasında birkaç muhalif örgütte birleşerek Heyet Tahririş-Şam (HTŞ) adını aldı.

HTŞ'NİN MİLİTAN-SELEFİ İDEOLOJİDEN KOPUŞU

Cund EL-Aksa'nın ortadan kalkması ve IŞİD'in sahadan büyük oranda çekilmesiyle sahada HTŞ'ye karşı gerçek anlamda bir rakip kalmadı. HTŞ unsurlarının örgütten ayrılıp gidebileceği ciddi bir alternatifleri olmadığı için liderler, örgütsel ve fikrî değişimler hususunda daha cesaretli davranabildi.

Türkiye'nin Astana Anlaşması'yla bölgede garantör olarak gözlem noktalarını yaygınlaştırabilmesi için önünde tek engel HTŞ'ydı. Türkiye bu sebeple, sınırında HTŞ ile mücadele için gözlem noktalarının sayısını arttırmaya başladı. HTŞ buna karşılık el-Cevlani'nin pragmatist yaklaşımı sebebiyle, Türkiye ile çatışmaya girmede. Aslında bu yaklaşıma itiraz eden örgüt üyelerinin ayrılıp gidebileceği alternatif bir örgütün olmaması da bu kararda etkili oldu. El-Cevlani örgüt üyelerine, "Türkiye'nin ağır silahlarla kendi bölgelerine girmeyeceğini, Türkiye'nin sorununun kendileri olmadığını, dolayısıyla Türkiye'ye karşı gösterilen barışçıl tavrın şer'i açıdan problem taşımadığını" vaaz etti. El-Cevlani bu söylem sayesinde, en-Nusra Cephesi Genel Güvenlik Sorumlusu Ebu Hafs el-Ürdini ve El-Badiye emiri Ebu Taha el-Hadidi gibi Türkiye'ye karşı mücadeleyi savunan isimleri örgüt içinde tutmayı başardı.

El-Cevlani, Türkiye'nin gözlem noktaları konusunda HTŞ üyelerini şer'i açıdan ikna ettiğini düşünüyordu ancak Türkiye'nin İdlib'e girişiyle birlikte örgüt içindeki muhalefetin sesi yükselmeye başladı. Bu durum bir süre sonra örgütten sistematik kopuşları beraberinde getirdi. El-Cevlani, bu durum karşısında önlem olarak el-Kaide komutanlarından Sami el-Aridi, el Kassam el-Ürdüni ve Ebu Celib el-Ürdüni gibi bu politikaya karşı çıkan liderlere karşı tutuklama serisi başlattı. Ancak bu adım el-Cevlani'nin beklediğinin aksi sonuç doğurdu ve örgütten kitlesel kopuşlar gerçekleşti. EL-Badiye Bölüğü, es-Sahil Ordusu, EL-Nehbe Ordusu ve Cündül-Melahim Bölüğü gibi fraksiyonların yanı sıra bireysel ayrılanlarla birlikte toplamda yaklaşık 1.200 kişilik bir grup HTŞ'den ayrıldı. HTŞ'den ayrılanların bir kısmı, 2014 yılına kadar en-Nusra Cephesi'nin genel askerî sorumlusu olan ancak 2017'de örgütten ayrılan Ebu Hemam el-Haşimi liderliğinde "Hurraş ed-Din" adında bir örgüt kurdular. El-Cevlani, örgütten daha büyük kitlesel kopuşları önlemek adına, Türkiye konusunda yaptığı bir dizi pragmatik ve taktiksel yorumu değiştirdi. El-Cevlani'nin bu geri adımı büyük ölçüde "Hurraş ed-Din" örgütünün ideolojik açıdan güçlenmesi ve HTŞ militanlarını kendi etrafında toplaması kaygısından kaynaklanıyordu. Bu sebeple el-Cevlani, attığı her adımda fikrî değişimlerle kopuş yaşanmaması için dengeli olmaya çalışırken diğer yandan Türkiye'nin gözlem noktaları, Soçi Anlaşması kapsamında ağır silahların bölgeden temizlenmesi gibi çeşitli pazarlıklar ile örgütü koruma çabası içine girdi.

Türkiye'nin İdlib'deki gözlem noktalarının artması ve rejime karşı savaşın sona ermesiyle birlikte HTŞ, uluslararası meşruiyet sağlamak ve devrimi temsil eden tek güç olarak tanınmak için rejimden kurtarılmış bölgeleri idare etmekten feragat etmiştir.

SONUÇ: HTŞ'NİN SON DURUMU

HTŞ, birçok unsurun örgütten ayrılıp "Hurraş ed-Din"e katılmasından sonra, üç temel bileşenden oluşan bir örgüt hâline gelmiştir:

- *Militan-selefi savaşıçılar:* Örgüt içindeki oranları %10'u geçmeyen bu bileşenler, HTŞ'nin aldığı her kararı şer'i açıdan tevil yoluna gitmektedir. Bu grubun en önde gelenleri: Mazhar el-Veys, Ebu Maria el-Kahtani, Ebu Haris el-Mısri, Ebu el-Zebir el-Mağribi, Abdurrahman Atun'dur.
- *Yerel örgütler:* Bu bileşenin HTŞ içindeki oranı %50 civarında olup her bölgede bir emir ile temsil edilen ve daha çok yerel halk ve aşiretlerden oluşan, emirleri hangi örgüte katılırsa onunla birlikte o örgüte katılan bileşenlerdir.
- *Paralı savaşıçılar:* HTŞ'nin kalan %40'ı ise 2015'ten sonra en-Nusra Cephesi'ne katılan paralı savaşıçılardan oluşmaktadır. Bunların çoğu para karşılığı savaştıkları için daha çok örgütün güvenlik ile ilgili kısmında görev alan ve herhangi bir fikri ya da ideolojik bağlılıkları olmayan kimselerdir. Örgüt içinde oldukça kritik bir kitle

hâline gelen paralı askerler, halka ve örgüt içindeki diğer unsurlara karşı baskıyı artırmasıyla birlikte HTŞ liderliği için yük hâline de gelmiştir.

Türkiye'nin İdlib'deki gözlem noktalarının artması ve rejime karşı savaşın sona ermesiyle birlikte HTŞ, uluslararası meşruiyet sağlamak ve devrimi temsil eden tek güç olarak tanınmak için rejimden kurtarılmış bölgeleri idare etmekten feragat etmiştir. Bu varsayımla, kendilerini ılımlı bir güç olarak pazarlayabilmek için bir dizi pragmatik adım atmıştır. HTŞ'nin bu yönde attığı adımlar arasında en dikkat çekenleri şunlardır:

- 2 Kasım 2017 tarihinde sivil bir cephe olarak "Kurtuluş Hükûmeti"ni kurmuş ve "bakanlar kurulu"nda bağımsız isimlere yer vermiştir.
- Bağımsız aktivistler, aşiret liderleri, yerel meclisler, HTŞ'ye bağlı sivil heyetlerin katılımıyla 3 Şubat 2019'da İdlib'te "Devrim Konferansı" düzenlemiştir.
- Siyah renkli HTŞ bayrağı, 3 Şubat 2019'da Suriye devrim bayrağıyla değiştirilmiştir.
- Suriye Ulusal Koalisyonu'nun müzakere heyetine alternatif olması için İdlib'te siyasi bir heyet oluşturmuştur.

- "Hurras ed-Din" örgütünün İdlib'de ateşkesi bozma girişimlerini önlemeye çalışmıştır.
- IŞİD ve Cündü'l-Aksa hücrelerine karşı güvenlik önlemleri alarak kendini "terörle mücadele" eden bir örgüt olarak öne çıkarmıştır.
- 17 Eylül 2018'de imzalanan Soçi Anlaşması'ndan hemen sonra Rusya'nın Hmeymim Hava Üssü'nün insansız hava aracıyla vurulmasını önlemiştir.
- Soçi Anlaşması çerçevesinde, 9 Mayıs 2019'da el-Gab köyü ve Hama kuzey kırsalından herhangi bir çatışmaya girmeden çekilmiştir.

HTŞ'nin bu adımları kendisine uluslararası alanda meşruiyet sağlamamıştır. Ancak pratikte HTŞ'nin militan-selefi bir örgütten, çıkış ve meşruiyet arayan pragmatik bir örgüte dönüştüğü görülmektedir. Bu durum Suriye'de militan-selefliliğin de kritik bir düşüşe geçmesini sağlamıştır. Suriye'de militan-selefliliğin düşüşe geçmesi ve takipçilerinin bu düşünceye olan inancını yitirmesinde beş ana neden olduğu söylenebilir. Birincisi, IŞİD'in Suriye ve Irak'ta halka yönelik uygu-

lamaları bu düşüncüyü sahiplenen Suriyelilerde şok etkisi yaratmıştır. İkinci olarak, IŞİD, en-Nusra Cephesi, Cündü'l-Aksa gibi örgütlerin parçalanıp dağılması ve militan-selefi örgütlerin kendi aralarındaki çatışmalardır. Üçüncü olarak, Suriye'de militan-selefi düşünceye bağlı olan düşünür ve kurucuların bir kısmı, fikrî referanslar konusunda ayrılmış ve bu akımı terk etmiştir. Bu kişiler militan-selefi akıma inanan gençlerin aklındaki şüpheleri de giderecek yanıtlar vermek suretiyle birçok kişiyi etkilemiştir. Bu isimler arasında öne çıkanlar; en-Nusra Cephesi'nin eski komutanlarından Ebu Mariya el-Kahtani, en-Nusra'nın Şeriat Komisyonu Üyesi Dr. Mazhar el-Üveys ve Suudi asıllı Şeyh Macit el-Raşid'dir. Dördüncüsü, en-Nusra Cephesi ve IŞİD gibi örgütlerin askerî olarak düşüşe geçmeleri, rejim karşısında aldıkları yenilgiler ve ellerinde bulunan bölgeleri kaybetmeleridir. Son olarak, militan-selefi örgütlerin kullandığı sloganların içinin boş olduğunun ortaya çıkması bu düşünceye meyleden sınırlı sayıdaki Suriyelilerin de militan-selefi örgütlere ve akımlara mesafeli yaklaşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Suriye'de militan-selefi akımın düşünsel bir kriz içine girdiği, militan-selefi örgütlerin de marjinalleştikleri görülmektedir.

Saleh Al-Hamawi

Suriyeli Araştırmacı.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)